

DESCOPERIRILE CARPICE DE LA GURA NIȘCOVULUI (JUD. BUZĂU)

de MAGDA TZONY

Pînă nu demult zona de formare și răspîndire a culturii carpice era circumscrisă la teritoriul Moldovei. Descoperirea unor elemente de cultură carpică în afara acestui spațiu au fost interpretate diferit de o serie de cercetători, fie ca pătrunderi etnice izolate¹ fie ca simple influențe culturale².

Cercetările întreprinse în ultimii ani în zona colinară a Buzăului au avut darul de a surprinde și în acest spațiu o serie de vestigii carpice. Prezența lor în aceste teritorii ridică probleme deosebit de importante.

După cum se știe, la sud de Carpați, dacii liberi au dezvoltat o cultură bine definită cunoscută sub denumirea de Chilia-Militari³. Situația în imediata vecinătate a provinciei Dacia și a Moesei, Muntenia s-a aflat sub puternica influență a civilizației romane ceea ce a dat o notă aparte aspectului cultural din această zonă. Spre deosebire de ei, populația de la răsărit de Carpați, în speță carpii au reușit să-și mențină într-o măsură mai mare elementele tradiționale ale epocii preromane la care s-a adăugat influența sarmatică și, în mai mică măsură, cea romană. Originalitatea culturii carpice se remarcă prin adoptarea din repertoriul formelor și pieselor romane a altor tipuri decît cele adoptate de frații lor de la sud de Carpați. Mai trebuie adăugat faptul că populația carpică a cunoscut de-a lungul celor două secole (sec. II—III e.n.) o dezvoltare deosebită, documentată printr-o locuire intensă și o cultură materială bogată în cadrul unei arii întinse de la răsărit de Carpați⁴.

Descoperirea și cercetarea de către noi a unei necropole carpice la Gura Nișcovului documentează pentru prima oară în mod sigur pre-

1 K. Horedt, *Acta AntPhilippopolitana*, 1963, p. 161—169; M. Macrea, *Apulum*, 7, 1968, p. 197—198; Gh. Bichir, *SCIV*, 22, 1971, 4, p. 663—669; C. Scorpan, *Pontica*, 1, 1968, p. 342—364.

2 D. Protase, *Un cimitir dacic la Soporul de Cîmpie*, Ed. Acad., București, 1976, p. 87; Mircea Babeș, *SCIV*, 22, 1971, 1, p. 41—42.

3 Sebastian Morintz, *Dacia, N. S.*, V., 1961, p. 345—415; Vl. Zirra și Gh. Cazimir, *CercetArhBuc*, I, 1963, p. 49—56.

4 Gh. Bichir, *Cultura carpică*, Ed. Acad. 1973.

zența efectivă a unor comunități carpice în părțile de nord-est ale Munteniei. După cum se știe Gh. Bichir a semnalat, pe baza unor cercetări de suprafață, întreprinse la Valea Teancului, posibilitatea existenței unor urme carpice în această zonă⁵. Descoperirea de la Gura Nișcovului, căreia foarte curând i s-a adăugat o alta la Izvorul Dulce⁶ vine să confirme pe deplin o locuire carpică în zona subcarpatică a Buzăului.

În acest context prezentarea cercetărilor întreprinse la Gura Nișcovului devine deosebit de necesară și utilă pentru problemele pe care le implică.

Zona cercetată se află pe terasa înaltă din stînga pîriului Nișcov, într-o porțiune de teren mărginită de o parte și de alta de două ravene adînci ce coboară pînă la apa Nișcovului. În acel punct apele torențiale de pe dealul Solnița au modelat marginea terasei formînd un mic bot de deal. (fig. 1)

Cu mulți ani în urmă, cu ocazia plantării viței de vie, din acea zonă au fost scoase la iveală numeroase oale și castroane. Multe au fost distruse pe loc, altele pierdute de-a lungul timpului. Recent descoperirea unui alt vas, ce a fost folosit ca urnă, a intrat în atenția arheologilor, vasul păstrîndu-se în patrimoniul Muzeului de istorie din Buzău⁷. Examinarea acestuia, însoțită de o cercetare prealabilă a terenului, ne-a determinat să întreprindem o săpătură de salvare. Primele sondaje au demonstrat că necropola se întindea pe botul de deal dar și în porțiunea de terasă imediat învecinată. Spre est și nord-est zona necropolei era mărginită de una din cele două ravene, iar spre sud de o viroagă mai puțin adîncă, care trebuie să fi existat din vechime, deoarece, după informațiile primite aici, a fost găsit, cu prilejul lucrărilor agricole, majoritatea inventarului, care între timp a dispărut.

În perioada săpăturilor au fost întreprinse și cercetări de suprafață în zona învecinată constatîndu-se pe pantele line de la nod-vest de zona necropolei, urme destul de consistente ce indică existența unei așezări. Materialele culese de la suprafață, constînd din ceramică lucrată cu mîna și la roată sînt identice cu cele din necropolă. Este așadar mai mult ca sigur că între așezarea și necropola cercetată de noi să existe o legătură directă. Din păcate, zona în care se întinde așezarea este în întregime cultivată cu viță de vie ceea ce face ca o săpătură să fie lipsită de perspectivă.

Primele secțiuni (I și II) au fost trasate pe terasa înaltă din apropierea taluzului, în care a fost descoperită urna recuperată. Ele ne-au indicat un strat de cultură gros de 0,30 m surprins la o adîncime de 0,60 m de la suprafața solului. Vestigiile arheologice au apărut sporadic, constînd aproape în exclusivitate din materiale ceramice (cîteva fragmente de amforă romană și ceramică locală lucrată cu mîna și

5 Gh. Bichir, *SCIV*, 16, 1965, 4, p. 676.

6 M. Constantinescu, *SCIVA*, 29, 1978, 1, sub tipar.

7 Prin grija cercetătorului Mircea Babeș și a muzeografului Vasile Drâmboceanu, cărora le mulțumim pentru această informație.

la roată). Nu s-a descoperit nici un complex arheologic. În schimb, la baza taluzului amintit, pe terasa mai joasă, în apropierea mormintului descoperit întâmplător și catalogat de noi sub nr. 1 (locul de unde fusese scoasă urna se păstra intact) au mai fost descoperite alte două morminte de incinerare în groapă (M2 și M3).

Cea de a treia secțiune, în care a fost surprinsă aceeași situație stratigrafică, a fost trasată mai la nord. Aici a fost descoperit *in situ* un alt mormint de incinerare în urnă.

Următoarele patru secțiuni au fost făcute în zona botului de deal și pe o porțiune îngustă a terasei, aflată în continuarea acesteia. Lungimea lor nu a depășit în general 10 m. În aproape toate au fost descoperite de la unu pînă la trei morminte. Stratul de cultură în această zonă se apropie de suprafața solului la numai 0,10—0,20 m adîncime, păstrînd însă aceeași grosime de 0,30 m. El a fost distrus în parte de gropile făcute pentru via ce se întindea altădată și în aceste locuri. În atari condiții, multe morminte au fost distruse, iar altele deranjate ceea ce face ca o parte din mormintele descoperite să nu mai poată fi atribuite cu certitudine unui anumit tip de înmormintare.

Cercetările noastre au avut ca rezultat final descoperirea unui număr de 11 morminte de incinerare : (fig. 1)

Mormîntul 1, a fost descoperit întâmplător și consta dintr-o urnă (ajunsă la noi în stare fragmentară) lucrată la roată, de culoare cenușiu-deschis. În interior se mai păstrau la descoperire, oase umane calcinate și un cuțitaș de fier, pierdut între timp.

Mormîntul 2, este un mormint de incinerare în groapă. Forma gropii era ovală, iar diametrul de 0,40×0,50 m. Ea conținea mult cărbune, oase calcinate și fragmente ceramice. Oasele erau răspindite în întreaga roapă. Fragmentele ceramice au aparținut mai multor vase diferite dintre care au putut fi reconstituite două boluri de culoare roșie, lucrate la roată.

Mormîntul 3, este de asemenea un mormint de incinerare în groapă. Aceasta din urmă avea forma rotundă cu un diametru de 0,50 m și conținea resturi de cărbune, pămînt ars și cîteva fragmente ceramice provenind de la vase diferite, printre care și un fragment lucrat cu mîna. Oasele umane, puține la număr, erau grupate în partea de vest a gropii.

Mormîntul 4, mormint de incinerare în urnă, situat la adîncimea de 0,63 m. Urna înclinată într-o parte era spartă, datorită tasărilor și alunecărilor de teren. Fragmente din buza vasului și dintr-o strachină — capac (lucrate dintr-o pastă fină, cretoasă, de culoare gălbui-cafenie) au fost găsite în interiorul urnei. Vasul mai conținea oase calcinate, destul de multe, fără urme de cenușă sau cărbuni.

Mormîntul 5, mormint de incinerare în urnă. Deși surprinsă *in situ*, urna nu a mai putut fi recuperată, sfărîmîndu-se în întregime la demontare. Ea fusese confecționată dintr-o pastă fină, slab arsă, de culoare cenușiu-închis și acoperită cu o strachină de tip pateră, roșie cu angobă. În interiorul ei pe lîngă o mare cantitate de oase calcinate a fost descoperit și un bogat inventar funerar, format dintr-un cercel

de argint filigranat, o fibulă, o cataramă, o brățară, un pandantiv și o verigă, toate din bronz, o oglindă sarmatică și o mărgea de calcedonie sferoidală.

Mormîntul 6, a fost răscolit de lucrările agricole. Din zona mormîntului au fost recuperate de noi o parte din oasele calcinate și o serie de fragmente ceramice din pastă fină cenușiu-deschisă, aparținînd mai multor tipuri de vase.

Mormîntul 7, a fost găsit de asemenea deranjat de unele lucrări anterioare. Pe o suprafață de 1 mp au fost culese fragmente ceramice din pastă fină de culoare cenușiu-deschisă, (ce au aparținut unei urne de tipul cu buza lată și unui castron), oase umane calcinate ca și un număr de 17 mărgele. Mărgelele sînt în majoritate tubulare aplatizate, de culoare roșu-închis confecționate din cornalină. Alături de ele a mai apărut o mărgea de calcedonie sferoidală și alta de cornalină, fațetată, ambele de culoare albă. Toate au fost arse puternic, unele pînă la deformare.

Mormîntul 8, mormînt de incinerare în groapă, cu diametrul de 0,40—0,50m ; la demontare a apărut foarte mult cărbune, oase umane calcinate și cîteva fragmente ceramice.

Mormîntul 9, mormînt de incinerare în groapă. Groapa avea forma ovală (0,50×0,80 m), iar oasele calcinate erau strînse într-o grămăjoară situată spre vest. În rest, fragmente ceramice de la două vase diferite, un castron și un vas ce nu a mai putut fi reconstituit.

Mormîntul 10, mormînt de incinerare în urnă. El a fost distrus de intervențiile recente, iar oasele umane calcinate și fragmente dintr-o urnă de culoare roșie, lucrată la roată au fost răspindite în zona mormîntului.

Mormîntul 11, mormînt de incinerare în groapă. Groapa ușor ovală cu un diametru de 0,60—0,70 m conținea oase umane calcinate grupate în partea de vest a gropii și fragmente ceramice cenușiu deschis de la unul sau cel mult două vase, unul fiind sigur o amforă.

Așa cum a reieșit din prezentarea de mai sus, în cadrul necropolei de la Gura Nișcovului, au fost surprinse în exclusivitate morminte de incinerare. Ele se înscriu în categoria mormintelor de incinerare cu arderea morților în ruguri speciale, amenajate probabil în afara necropolelor.

Din punct de vedere al ritualului au fost surprinse două categorii distincte : a) morminte de incinerare în urnă și b) morminte de incinerare în groapă.

Din cadrul primei categorii fac parte M4, M5, găsite *in situ* și M7, M10 care au fost deranjate în decursul timpului. Urnele au fost superficial îngropate față de nivelul antic. Gropile mormintelor nu se mai disting, cu atît mai mult cu cît toate resturile funerare erau depuse în urnă și nimic în afara ei. Urnele erau acoperite de regulă cu străchini ce nu par să fi fost întregi așa cum o dovedesc fragmentele ceramice găsite în interiorul urnelor și care nu au mai putut fi reconstituite decît

în parte. Este foarte probabil că și urnele să fi avut marginea spartă intenționat⁸ deși este greu de generalizat un atare ritual, doar pe baza a două morminte găsite *in situ*⁹. De remarcat în cazul acestei categorii de morminte, cantitatea mare de oase calcinate aduse de la rugul funerar și depuse în urne fără a fi amestecate cu cenușă sau cărbune. Semnalăm de asemenea apariția în unele cazuri a unui bogat inventar funerar, format din piese de port și de podoabă ca în cazul mormintelor 5 și 7.

În ceea ce privește categoria mormintelor de incinerare în groapă, distingem mai multe variante. Potrivit conținutul gropii întilnim: a) morminte în care au fost repuse bucăți de pământ ars, aduse probabil din regiunea rugurilor și o cantitate mare de cărbune (M2, M3, M8); b) morminte simple, fără resturi de cărbune sau pământ ars.

După felul în care au fost depuse oasele calcinate, distingem de asemenea două tipuri: a) răspândite în întreaga groapă (M2 și M8), b) grupate într-o parte a gropii, de preferință spre vest (M3, M9, M11). În sfârșit după forma gropii ele pot fi rotunde sau ovale cu diametre variind între 0,50 — 0,40m și 0,50×0,80 m.

Mormintele de incinerare în groapă au unele trăsături specifice față de cele cu urnă. Se observă în primul rând cantitatea mult mai mică de oase calcinate depuse în morminte. Explicația faptului o găsim fie într-o practică rituală, fie în faptul că lăsate libere în groapă o parte au putut fi distruse de-a lungul timpului. Oricum constatarea este valabilă pentru toate mormintele din această categorie. Un al doilea fapt demn de semnalat constă în prezența cărbunilor și a fragmentelor de pământ ars în timp ce la categoria înmormintărilor în urnă aceste elemente lipsesc.

Inventarul descoperit în cadrul necropolei constă din ceramică, obiecte de podoabă și accesorii de îmbrăcăminte. Fără a fi numeroase ele ne dau indicații prețioase în sprijinul atribuirii etno-culturale ca și a datării în general.

Ceramica reprezintă proporția cea mai mare. Ea este formată din vase întregi sau fragmentare lucrate, cu o singură excepție, la roată, dintr-o pastă fină, cretoasă, fără nici un fel de ingrediente. Culorile variază de la cenușiu deschis până la negru cenușiu și de la galben cafeniu până la roșu cărămiziu, cu preferință pentru nuanțele deschise.

Reconstituirea parțială sau în întregime a materialului ceramic a permis stabilirea a trei categorii de vase: oale, vase amforoidale și străchini.

Oalele, au fost folosite de regulă ca urne. Deși puține la număr, au putut fi stabilite trei tipuri de vase:

8 Urna din mormintul 4 cu toate că a fost surprinsă „in situ” și toate fragmentele recuperate, nu a mai putut fi întregită la partea superioară.

9 O situație similară a fost observată și în cazul necropolei daco-romane de la Enisala — Mircea Babeș, SCIV, 22, 1971, 1, p. 26.

a) Oală cu marginea răsfrintă în afară pînă la orizontală și buza lată, confecționată dintr-o pastă cretoasă cenușie deschis. Ea face parte dintr-un tip des întilnit în repertoriul ceramicii carpice cu numeroase variante în funcție de forma corpului¹⁰ (fig. 2, 3, 5, 10).

b) Oală cu corpul bombat, ușor alungit și buza îngustă, îngroșată la exterior, de culoare gălbui-cafenie. Ea își găsește analogiile cele mai apropiate la Bărboasa¹¹ (fig. 2/2).

c) Oală de culoare roșie, cu corpul globular, bombat direct din marginea vasului. Buza este îngroșată și aplatizată la partea superioară, iar fundul inelar. (fig. 2/9) Interesant este faptul că acest tip de vas nu a fost surprins pînă acum în aria carpică. De tradiție provincial romană, această formă de vas o întilnim frecvent la Soporul de Cîmpie¹² ca și în mediul dacilor liberi de la Chilia¹³ (jud. Olt) cu deosebirea că acolo vasele au fost dintr-o pastă specifică celor două zone. Exemplarul nostru este roșu, confecționat dintr-o pastă bine cunoscută în întreaga arie a culturii carpice. Nu este deci un import din provinciile romane ci un vas autohton imitat după exemplarele romane.

Faptul nu este lipsit de semnificație și vom reveni asupra lui, mai jos.

Vasele amforoidale, sînt reprezentate în necropola noastră printr-un singur exemplar găsit fragmentar într-un mormînt de incinerare în groapă. După fragmentele păstrate el este de tipul cu corpul ovoidal, gîtul nu prea larg, iar torțile late prevăzute cu două șențuiri superficiale pe fața lor exterioară. (fig. 2/1) Modelat dintr-o pastă cenușie cretoasă, acest tip de vas este larg răspîndit în aria de locuire carpică, fiind documentat în aproape toate necropolele carpice¹⁴.

Străchinile, au fost folosite drept capace ale urnelor sau au fost depuse fragmentare în mormintele de incinerare în groapă. Studiarea lor atentă ne-a permis identificarea a trei tipuri principale :

a) Strachina adîncă tronconică, cu pereții oblici, ușor arcuiți și marginea îngroșată spre exterior, prevăzută uneori cu o canelură largă sub buză, iar la bază cu inel de susținere (fig. 2/7). Ea este frecvent întilnită în necropolele carpice de la Pădureni și Poienești ca și în descoperirile sarmatice de la Focșani¹⁵. Forma mai este documentată pe teritoriul provinciei Dacia la Soporul de Cîmpie fiind realizată dintr-o pastă fină roșie specifică ceramicii provincial romană¹⁶.

b) Strachină cu marginea dreaptă, buza rotunjită și umărul bombat (fig. 2/4, 6). Imitată după bolurile romane cele două exemplare descoperite au fost realizate dintr-o pastă de culoare roșie. Asemenea

10 Gh. Bichir, *Cultura carpică*, Ed. Academiei, București, 1973, p. 72.

11 C. Buzdugan și V. Căpitanu, *Carpica*, I, 1968, p. 202, fig. 3/4.

12 D. Protase, *op. cit.*, pl. XLVIII/3.

13 Sebastian Morintz, *Dacia*, N. S., V, 1961, p. 404, fig. 5/2, 4.

14 Gh. Bichir, *op. cit.*, p. 80.

15 *Ibidem*, pl. XC/5, 9 ; Radu Vulpe, *Materiale*, I, 1953, p. 403, fig. 314 ; Sebastian Morintz, *Dacia*, N. S., III, 1959, p. 452, fig. 1/5.

16 D. Protase, *op. cit.*, pl. XX/5.

străchini au fost atestate și în alte necropole carpice devenind frecvente în faza mai târzie a culturii¹⁷.

c) Strachină asemănătoare ca formă, având însă umărul marcat printr-un prag mai mult sau mai puțin reliefat (fig. 2/8). Realizată dintr-o pastă de culoare cenușie, ea trădează de asemenea o influență a ceramicii romane. Forma este larg documentată la carpi, exemplarele cenușii fiind întâlnite de preferință în nivelele mai timpurii¹⁸.

d) Patera arsă la roșu cu urme de angobă într-o nuanță mai închisă. După forma și tehnica pregătirii și arderii pastei vasul pare să fie un import roman. Un exemplar analog a mai fost descoperit în nivelul I de la Poiana Dulcești¹⁹.

În ceea ce privește obiectele de port și de podoabă ele au fost descoperite numai în cadrul a două morminte, materialul cel mai bogat și variat provenind din M5. Dintre accesoriile de îmbrăcăminte menționăm o fibulă, o cataramă și o verigă, toate confecționate din bronz.

1. Fibula este de tipul cu arcul ușor curbat și capul îngroșat, numită de specialiști de tip carpic²⁰. Ea este larg răspândită în mediul carpic, la origine, dezvoltându-se dintr-un tip bine cunoscut în provinciile romane sud-dunărene²¹.

Exemplarul nostru este o variantă mai timpurie a acestui tip de fibule fiind bine documentat în nivelul I de la Poiana Dulcești²² (fig. 3/6).

2. Cataramă mică de bronz, cu veriga ovală și spin (fig. 3/8). Deși la origine este provincial romană, ea este atestată și în mediul dacilor liberi de la răsărit și sud de Carpați la Pădureni²³, Săucești²⁴, Tei-București²⁵ ca și în descoperirile sarmatice la Tirgșor²⁶.

3. Verigă de bronz cu secțiunea circulară. Piesa este cunoscută de asemenea în lumea dacilor liberi (fig. 3/7).

Piesele de podoabă sint reprezentate printr-un număr de cinci categorii de obiecte :

1. Cercel de argint, lucrat în tehnica filigranului. De formă circulară, are placa decorată cu proeminențe conice și granulații, iar baza formată din mai multe fire torsionate ce se prind de placă printr-un cârlig (fig. 3/2). Cele mai multe exemplare au fost documentate pe teritoriul Moldovei la Virteșcoi, Poienești, Pădureni, Văleni și Săucești²⁷.

17 Gh. Bichir, *op. cit.*, p. 75, tip C/6.

18 *Ibidem*, p. 76, tip C/7.

19 *Ibidem*, pl. LXXXIX/2.

20 Gh. Bichir, *op. cit.*, p. 100.

21 A. K. Ambroz, *Archeologija Moscova*, D1—30, 1966, pl. 7/4 ; M. Parducz, *FoliaArch*, 3—4, 1941, pl. II/3 — datate în sec. I—II e.n.

22 Gh. Bichir, *op. cit.*, p. 100.

23 Gh. Bichir, *op. cit.*, pl. CLXII/4.

24 V. Căpitanu, *Carpica*, VIII, 1976, p. 159, fig. 10/16.

25 Un exemplar se află în colecția Muz. de istorie a orașului București.

26 Gh. Diaconu, *op. cit.*, pl. XIII/3.

27 Gh. Bichir, *op. cit.*, p. 113 ; Ion Ioniță și Vasile Ursache, *Necropola carpică din sec. II—III de la Văleni, Inventaria arheologica*, 9, 1977, R 57 a/3, 4, R 62 b/75 ; V. Căpitanu, *Carpica*, VIII, 1976, p. 170, fig. 10/6—9.

Exemplare izolate au mai fost descoperite și pe teritoriile provinciei Dacia, la Soporul de Cimpie, Obreja, Romula și Locușteni²⁸. Ele nu apar însă în complexele specifice culturii dacilor liberi din Muntenia.

2. Brățară, realizată dintr-o bară de bronz, bombată pe fața exterioară (lățită pe cea interioară) și decorată cu șiruri de proeminențe mici, întrerupte din loc în loc de mici porțiuni ovale nedecorate (fig. 3/1). O piesă asemănătoare a fost descoperită într-un mormint de inhumatie de la Gabăra²⁹. Asemenea tipuri de brățări sînt destul de rare și apar mai ales în cadrul descoperirilor sarmatice³⁰.

3. Oglinda de tip sarmatic, fragmentară de formă discoidală, cu miner lateral, perforat, avînd pe revers o tamga și marginea ușor reliefată. Ea a fost lucrată dintr-un aliaj cu un procent mai mare de cupru dîndu-i un aspect arămiu și nu alb-argintiu, ca majoritatea pieselor de acest tip (fig. 3/5). De origine sarmatică, asemenea oglinzi au fost preluate de carpi fiind frecvent documentate în necropolele acestora (Virteșooi, Pădureni, Butnărești, Bărboasa, Poienești, Dumitreștii Gălății, Săucești³¹). Asemenea piese apar și în așezările dacilor liberi din Muntenia în schimb lipsesc deocamdată în necropole³².

4. Pandantiv-amuletă, de formă tubulară, lucrat din tablă de bronz, cu capetele de la partea superioară îndoite în sens invers formînd un mic orificiu prin care era petrecută o verigă pentru atîrnat, de tipul cu capetele petrecute și înfășurate (fig. 3/4 și 3/9, 10). Un exemplar analog a apărut în necropola de la Pădureni³³.

Piese asemănătoare au fost documentate și în mormintele sarmatice³⁴.

5. Mărgele de tipuri bine cunoscute în aria carpică și sarmatică : a) mărgele de calcedonie, de formă sferoidală fig. 3/3 ; b) mărgele de cornalină, fațetate, de culoare albă, și mărgele, roșii, de formă tubulară, aplatizate³⁵ (fig. 3/11).

Necropola de la Gura Nișcovului, după ritul și ritualul practicat, a aparținut unei populații cu puternice tradiții în cultura geto-dacică preromană. Incinerarea în formele descrise mai sus o întîlnim atît la dacii liberi (carpi, dacii din Muntenia sau din N—V României) cît și la cei aflați sub stăpînirea romană (Dacia și Moesia) ca o dovadă a persistenței elementului băștinaș în toate teritoriile locuite de geto-daci. Ceea ce îi deosebește sînt aspectele specifice pe care le-a căpătat cultura lor materială sub influența civilizației romane, ce a acționat cu o intensitate

28 D. Protase, *op. cit.*, p. 65 și nota 107 ; Mircea Babeș, *op. cit.*, p. 36, nota 74.

29 Iulian Antonescu, *Materiale*, 7, 1960, p. 454.

30 Gh. Bichir, *op. cit.*, p. 122, nota 350.

31 Gh. Bichir, *op. cit.*, p. 108 ; V. Căpitanu, *op. cit.*, p. 168, fig. 9/7.

32 Ele au fost semnălate la Militari-București, Străulești-București, Tîrgșor și altele.

33 Gh. Bichir, *op. cit.*, pl. CLXXXV/2.

34 Sebastian Morintz, *Dacia, N. S.*, III, 1959, 1, p. 456, fig. 3/3 și 4/4.

35 Gh. Bichir, *op. cit.*, p. 123—124.

și într-un ritm diferit de la o regiune la alta. Astfel dacii liberi de la răsărit de Carpați (carpii) au creat o cultură cu trăsături bine definite, prin care se individualizează de cultura celor de la sud de Carpați.

Necropola de la Gura Nișcovului, deși aflată pe teritoriul Munteniei se leagă prin analogiile menționate de aria culturală carpică. Ceramica este aproape în exclusivitate lucrată la roată, dintr-o pastă fină arsă la cenușiu, roșu sau cafeniu. Un singur fragment aparține unui vas lucrat cu mâna. Absența ceramicii zgrunțuroase este de asemenea o caracteristică a culturii carpice. Este cunoscut faptul că numai carpii nu au adoptat din repertoriul ceramicii provincial romane categoria ceramicii zgrunțuroase³⁶. În schimb întâlnim o ceramică fină arsă la roșu deosebit de răspândită în comparație cu celelalte zone locuite de dacii liberi.

În ceea ce privește tipurile de vase ele sînt bine cunoscute în întreaga arie culturală carpică și nu este cazul să mai insistăm asupra lor. Un loc aparte îl ocupă urna încadrată de noi la tipul C și care nu-și găsește analogii în complexele respective. Ea este o formă bine cunoscută în provinciile romane pătrunzînd uneori și în teritoriile dacilor liberi. Este cazul necropolei de la Chilia situată într-o zonă de puternică influență romană (între limesul alutan și transalutan) și unde apar mai multe exemplare de acest tip, arse însă la cenușiu. În cazul necropolei de la Gura Nișcovului acest tip de vas a putut pătrunde prin intermediul complexului roman de la Barboși, centru puternic de iradiere a civilizației și culturii romane în teritoriile de la curbura Carpaților.

Inventarul mărunț, format din piese de port și de podoabă, alături de ceramică este specific populației carpice. Cercelul de argint face parte din categoria pieselor lucrate în tehnica filigranului cu cea mai mare răspîndire la carpi. Chiar dacă astfel de cercei au început să apară și pe teritoriul provinciei Dacia, cu deosebire în cadrul așezărilor rurale daco-romane ei sînt mult mai rari în comparație cu cei din complexele carpice. Fără a cunoaște, în stadiul actual al cercetării, nici originea nici locul lor de prelucrare, sigur este faptul că asemenea piese s-au bucurat de o răspîndire deosebită la carpi, făcînd parte integrantă din cultura lor materială.

La fel de răspîndită este și fibula descoperită în necropola noastră și pe care nu o întâlnim deloc la dacii liberi din Muntenia. Ea reprezintă unul din elementele de bază ale atribuirii de către noi a necropolei de la Gura Nișcovului carpile și nu dacilor liberi din Muntenia. Ea se încadrează de altfel perfect întregului material descoperit, ceea ce face ca atribuirea noastră să fie lipsită de dubii. Menționăm în continuare, ca o întărire a celor spuse anterior, și celelalte piese ca brățara, pandantivul, mărgelele și oglindă, tipuri comune carpile și sarmaților și pe care cu excepția oglinzii nu le întâlnim la dacii liberi de la sud de Carpați.

Necropola de la Gura Nișcovului poate fi datată cu destulă precizie în prima jumătate a sec. III. Majoritatea pieselor de inventar își găsesc

36 Gh. Diaconu, *Dacia*, N. S., 1970, 14, p. 243—250.

analogii în complexele carpice mai timpurii datate pînă la jumătatea sec. III. Menționăm astfel ca elemente mai sigure de datare fibula și oglinda sarmatică care nu par să depășească jumătatea sec. III³⁷.

Prezența ceramicii roșii într-o proporție destul de mare, dar lipsa urnelor cu torți zoomorfe specifice etapei tirzii a culturii carpice ne determină să limităm durata necropolei la prima jumătate a sec. III. Ea nu a început mai devreme (prezența ceramicii roșii în proporție aproape egală cu cea cenușie ne împiedică să ne gândim la sec. II) și nu a continuat și în a doua jumătate a sec. III.

Datarea în această perioadă ne determină să legăm prezența carpiilor în zona subcarpatică a Buzăului de etapa de maximă dezvoltare culturală politică și militară pe care carpii au cunoscut-o în prima jumătate a sec. IV e.n.

Pătrunderea lor pînă în teritoriile de nord-est ale Munteniei nu trebuie privită ca o apariție izolată sau întâmplătoare, legată neapărat de evenimentele de la mijl. sec. IV³⁸. După părerea noastră avem de a face în acest caz cu o extindere spre sud a ariei lor de locuire pînă în zona subcarpatică a Buzăului. Cercetările sistematice de la Gura Nișcovului și Izvorul Dulce ca și cercetările de suprafață de la Valea Teancului și cele de pe dealul Istrița din apropierea satului Dara³⁹, atestă prezența carpică în întreaga zonă amintită. În schimb, lucru deosebit de important, în sprijinul ipotezei avansate, este absența oricăror urme de locuire de tip Chilia-Militari specifice dacilor liberi din Muntenia. Prima așezare de acest tip apare la circa 15—20 km mai spre vest de zona la care ne referim, în valea Budureasca din apropierea orașului Mizil⁴⁰.

Extinderea ariei de locuire a carpiilor pînă în zona colinară a Buzăului explică astfel și acele elemente culturale sesizate în unele din așezările dacilor liberi de la sud de Carpați⁴¹.

Ele sînt mai frecvente în așezările aflate în imediata vecinătate, ca cele de la Budureasca-Mizil⁴² sau Băteni⁴³ (în zona de cîmpie a județului Buzău) și mai rare pe măsură ce ne îndepărtăm de această zonă.

37 *Ibidem*, p. 100 și p. 111.

38 Este vorba de bine cunoscutele atacuri și incursiuni carpice desfășurate împotriva imperiului în urma cărora s-au putut stabili carpii în Muntenia; cf. B. Mitrea, *SCIV*, IV, 1953, 3—4, p. 638, 647; R. Vulpe, *Dacia*, N. S., V, 1961, p. 387.

39 Perieghază efectuată de noi împreună cu Mircea Babeș și Marius Constantinescu.

40 Cercetări Victor Teodorescu și Vasile Dupoi.

41 Gh. Bichir (*Cultura carpică*, p. 163), referindu-se la unele descoperiri de la Mătăsaru, București-Militari și altele formulează ipoteza pătrunderii unor grupuri de carpi și instalarea lor în așezările dacilor liberi din Muntenia. După părerea noastră pe baza materialelor descoperite în așezările din jurul Bucureștiului (Militari, Tei, Străulești și altele), ca și din așezarea și necropola de la Tîrșșor, precum și din analiza materialelor de la Dulceanca este aproape imposibil de a demonstra o prezență compactă a carpiilor în mediul culturii Chilia-Militari.

42 Vezi, nota 40.

43 Gh. Bichir, *SCIV*, 16, 1965, 4, p. 686.

Tot pe linia contactelor și influențelor culturale dintre populațiile aflate în anumite perioade pe același teritoriu, merită să amintim și pe cele carpo-sarmatice. Din prezentarea necropolei noastre a reieșit deja faptul că populația carpică a împrumutat o serie întreagă de elemente de tip sarmatic pe care le-a încorporat în cultura sa materială. Același proces îl observăm însă și în mediul sarmatic unde nu rareori găsim vase și alt obiecte de tip carpic. Pe lângă vechile descoperiri amintim și pe cele apărute recent în cadrul necropolei sarmatice de la Tîrșor (jud. Prahova)⁴⁴, ca și în cazul unor morminte descoperite întâmplător la Buzău est⁴⁵.

În încheiere se cuvine a sublinia importanța deosebită a descoperirilor de la Gura Nișcovului, în primul rînd pentru că ele marchează atestarea pentru prima dată în mod sigur a unui grup carpic în această zonă și în al doilea rînd pentru că jalonează alături de celelalte indicii oferite de descoperirile de la Valea Teancului, Izvorul Dulce și altele, limita de sud-vest a ariei de răspîndire a cîrpilor.

Prezența cîrpilor în zona subcarpatică a Buzăului ne-a permis de asemenea să dăm o nouă interpretare vestigiilor carpice semnalate în unele din așezările dacilor liberi din Muntenia. Ele se explică prin schimburile și contactele culturale deosebit de firești între două populații înrudite cu ariei de locuire atît de apropiate și nu credem că este vorba de pătrunderi de grupuri compacte de carpi în așezările de tip Chilia-Militari.

În sfîrșit, este demn de relevat și faptul că comunitatea carpică s-a instalat în această zonă încă din prima jumătate a secolului III cu o cultură formată, bine definită. Este vremea cînd și cultura dacilor liberi din Muntenia se cristalizează în formele sale proprii cunoscînd o dezvoltare deosebită pe aproape întreg teritoriul său cu excepția zonei în discuție, ocupată deja de carpi.

LES DÉCOUVERTES CARPIQUES DE GURA NIȘCOVULUI (DÉP. DE BUZĂU)

R é s u m é

La découverte d'une nécropole carpique à Gura Nișcovului, dép. de Buzău atteste pour la première fois la présence des Carpes en Munténie.

Autre traces carpiques de cette région comme celles de Valea Teancului et Izvoru Dulce nous ont déterminés à avancer l'hypothèse de l'expansion des Carpes au Sud de leur aire d'habitation jusqu'à la zone collinaire du nord-est de la Munténie.

Il est à remarquer ici l'absence des complexes de type Chilia-Militari, spécifiques aux Daces libres de Munténie.

Dans la nécropole de Gura Nișcovului on a découvert 11 tombes d'incinération des types : en urne et en fosse simple. L'inventaire funéraire est analogue à celui du milieu carpique de Moldavie. La nécropole peut être datée à la première moitié du III-e siècle de n.è.

44 Cercetări inedite Gh. Diaconu și Magda Tzony.

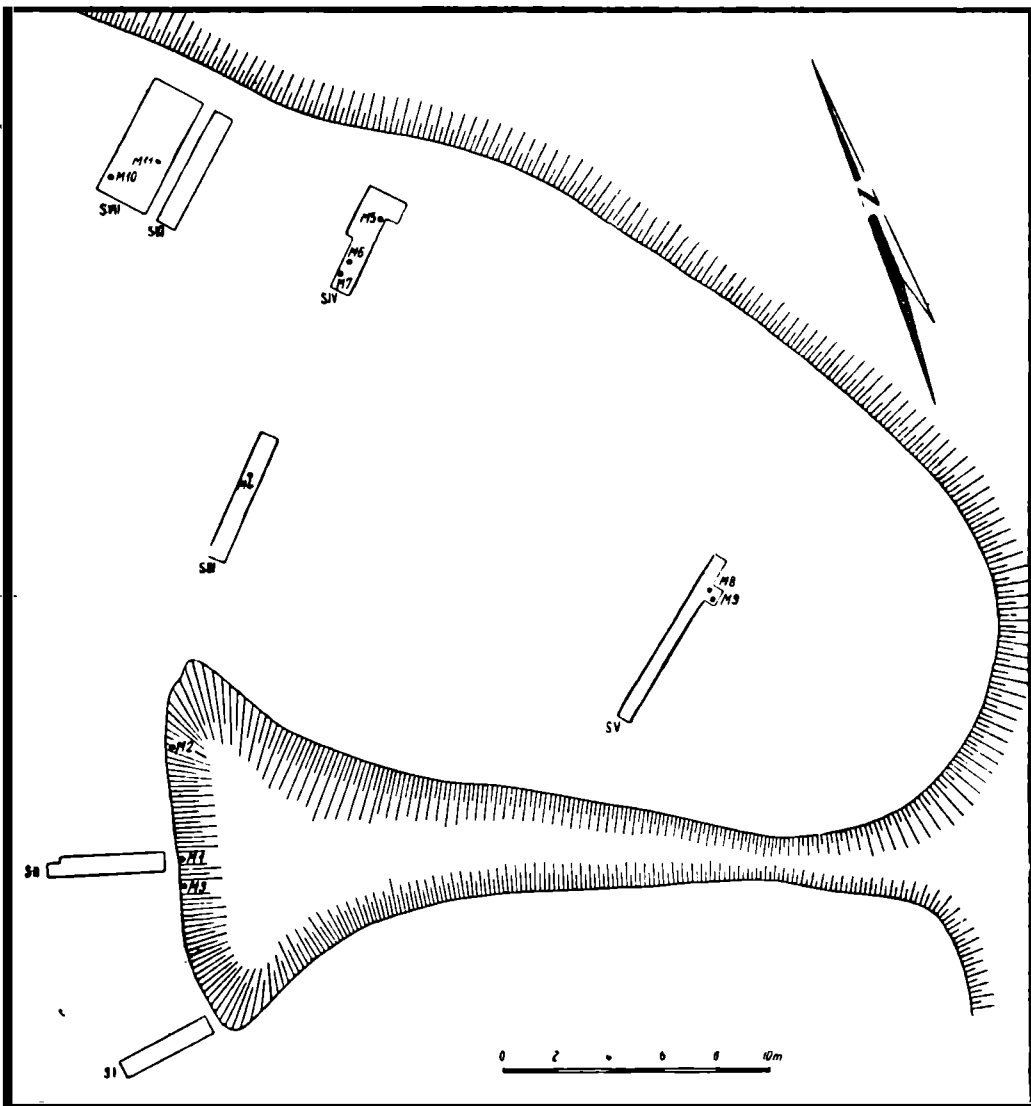
45 Informație Vasile Drâmboceanu, muzeograf la Muzeul județean de Istorie Buzău.

EXPLICATIONS DES FIGURES

Fig. 1. — Gura Nişcovului. Plan général.

Fig. 2. — Gura Nişcovului. Céramique découverte dans les tombeaux : 1, le tombeau 11 ; 2, 7, le tombeau 7 ; 3, 8, le tombeau 7 ; 4, 6, le tombeau 2 ; 5, 10, le tombeau 6 ; 9, le tombeau 10.

Fig. 3. — Gura Nişcovului. Objets découverts en tombeaux 5 et 7 : 1, bracelet en bronze ; 2, boucle d'oreille en argent filigrané ; 3, perle en calcédoine ; 4, pendentif en bronze ; 5, miroir sarmathyque ; 6, fibule de type carpique en bronze ; 7, anneau en bronze ; 8, banche de ceinture en bronze ; 9, 10, Fragments d'un anneau avec les bonts enroulés ; 11, perles rouges en cornaline.



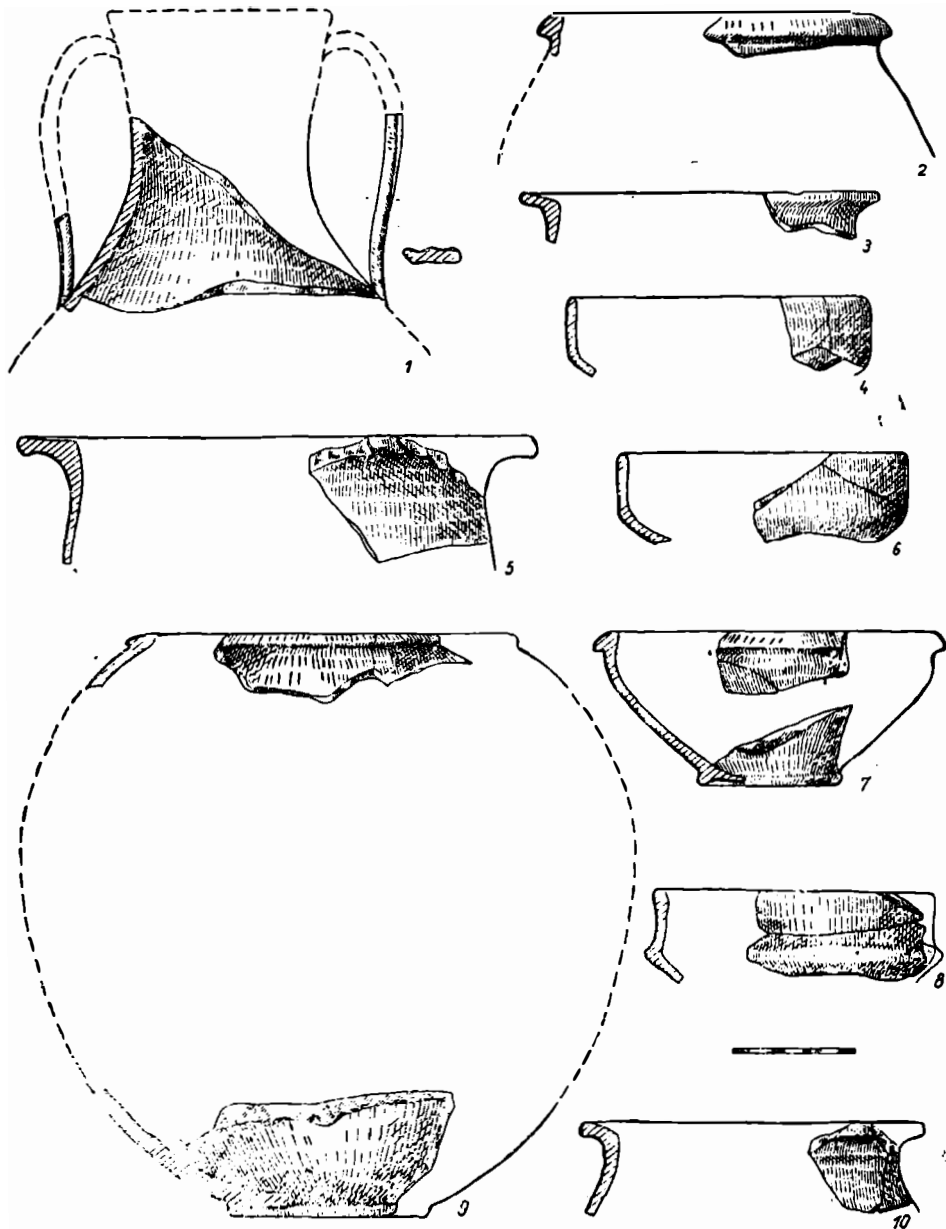


Fig. 2. — Gura Nișcovului. Ceramică descoperită în morminte ; 1, mormintul 11 ; 2, 7, mormintul 7 ; 3, 8 mormintul 7 ; 4, 6, mormintul 2 ; 5, 10, mormintul 6 ;

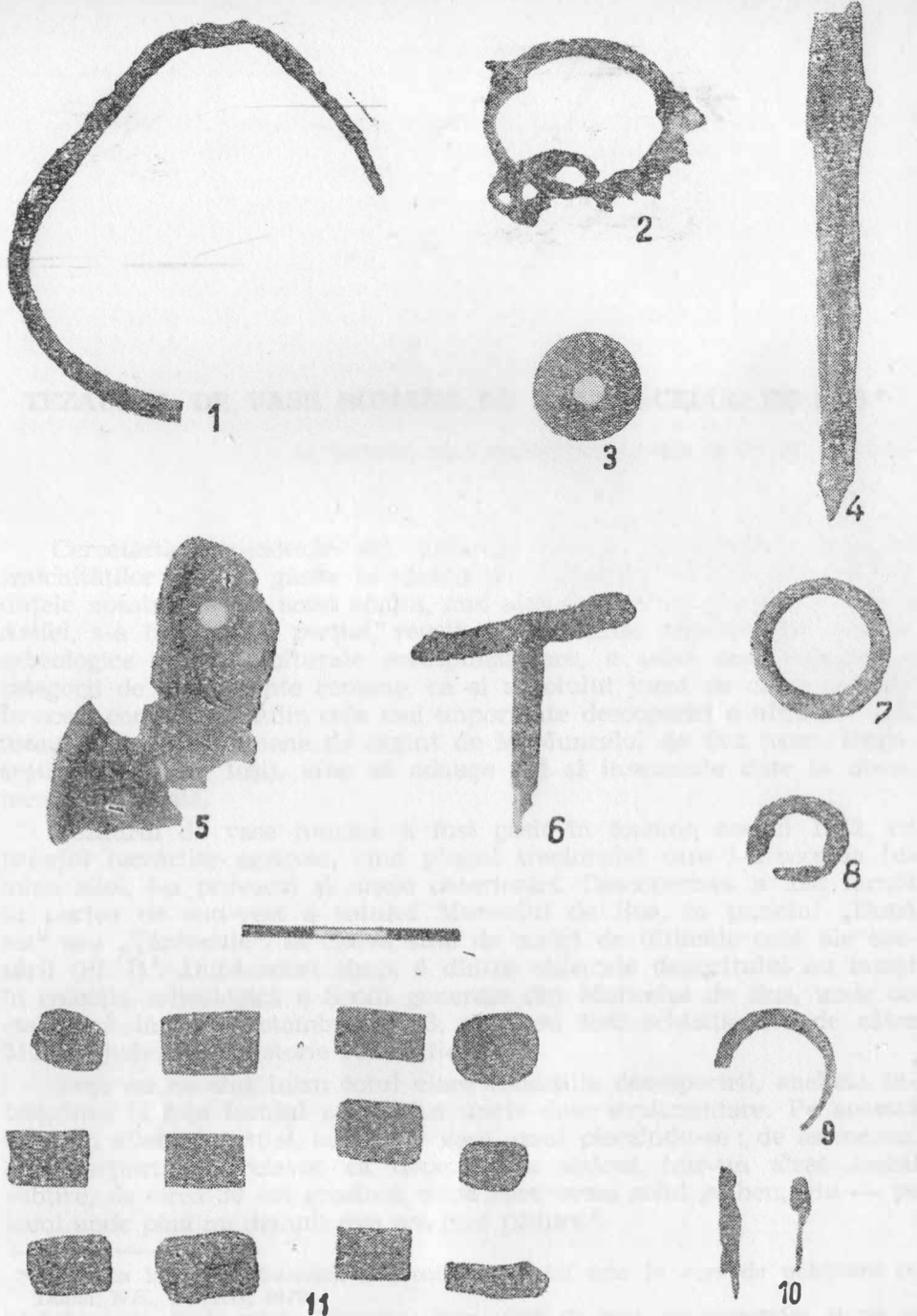


Fig. 3. — Gura Nișcovului, Obiecte descoperite în mormintele 5 și 7; 1, brățară de bronz; 2, cercel de argint filigranat; 3, mărgea de calcedonie; 4, pandantiv de bronz; 5, oglindă sarmatică; 6, fibulă carpică de bronz; 7, verigă de bronz; 8, cataramă de bronz; 9, 10, fragmente dintr-o verigă cu capetele înfășurate; 11,